



*Jezikoslovec svetovnega formata
dr. Karel Oštir je bil rojen v Arna-
čah pri Velenju.*



*Akademik dr. Janez Orešnik je bil
študent dr. Karla Oštirja.*

Mateja Kvartič Dolinšek

Mateja Kvartič Dolinšek je rojena v naselju Silova v mestni občini Velenje. Po končani osnovni šoli Gustava Šiliha Velenje in velenjski gimnaziji je diplomirala iz splošnega jezikoslovja na Filozofski fakulteti in teologije na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. V letih od 2009 do 2011 je bila zaposlena v Mohorjevi knjigarni v Celju, leta 2013 pa v knjižnici Velenje, kjer je sodelovala pri ustvarjanju Šaleškega biografskega leksikona. Od 2007 do 2013 se je ukvarjala tudi z lektoriranjem.

INTERVJU Z AKADEMIKOM DR. JANEZOM OREŠNIKOM O JEZIKOSLOVCU KARLU OŠTIRJU

Karel Oštir je bil znani slovenski jezikoslovec, v Šaleški dolini pa ga imamo kar malo za svojega, saj je bil rojen v Arnačah pri Velenju. O okoliščinah rojstva in zgodnjega otroštva Karla Oštirja še nismo našli podatkov, je pa znano, da je po osnovni šoli obiskoval gimnazijo v Celju in Mariboru, kjer je leta 1909 maturiral. V letih od 1909 do 1913 je študiral na univerzi v Gradcu in na Dunaju, v letih 1913 in 1914 se je izpopolnjeval v Sankt Peterburgu ter leta 1914 v Britanskem muzeju v Londonu. Med vojno je bil v Londonu, leta 1918 je doktoriral v Gradcu, po doktoratu pa se je izpopolnjeval na Dunaju. Dr. Oštir se je leta 1922 zaposlil na Filozofski fakulteti v Ljubljani, najprej kot docent, postal leta 1924 izredni ter leta 1932 redni profesor. Od leta 1933 do 1934 je bil dekan Filozofske fakultete, aktiven predavatelj pa je bil do upokojitve leta 1959. Karel Oštir se je pri svojem raziskovalnem delu ukvarjal z dvema od najtežjih

vprašanj v sodobnem jezikoslovju: z razmerjem slovanske akcentuacije do baltiške ter z alarodščino in njenim vplivom na razvoj indoevropskih jezikov (Kidrič 1933–1952: 238).

Čeprav je bil jezikoslovec svetovnega formata, je dobro poznan tudi profesorjem na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Posebej dobro se ga spomni akademik Janez Orešnik, ki je bil Oštirjev študent in družinski prijatelj. Profesor Orešnik pravi, da mu je bil dr. Oštir človeško naklonjen in je dosegel, da je pri njem opravil polovico svoje demonstratorske službe. Pravi, da se je »rad pogovarjal z njim, vendar ne o strokovnih vprašanjih, temveč o vsem drugem. Kot sogovornik je bil včasih neprijeten, zabavljaški in celo neokusen. Zaradi odkritosti je bil priljubljen le pri redkih, večinoma so ga odpravili kot čudaka.« Profesor Orešnik je bil leta 1958 tudi nekoliko udeležen pri Oštirjevem izstopu iz SAZU. Orešniku je namreč narekoval pismo predsedniku SAZU Josipu Vidmarju, da se ne bo odzval vabilu, naj pride pojasnit razloge za izstop. Ko je profesor Oštir v Orešnikovem drugem ali tretjem letniku študija oznanil, da se namerava takoj upokojiti, se je ta ustrašil, da ne bo mogel dokončati študija. Takratnemu dekanu ga je uspelo prepričati le to, da upokojitev odloži na čas po Orešnikovi diplomii. Od tega trenutka je profesor Oštir tudi vztrajal, da mora Orešnik čim prej diplomirati, kar se je tudi zgodilo. Po diplomii sta se srečevala še vrsto let, vendar ne takoj, ampak nekaj let kasneje. (Vir: Janez Orešnik, predavanje na Lingvističnem krožku)

Z akademikom dr. Janezom Orešnikom, profesorjem in večletnim predstojnikom na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete v Ljubljani, sem se septembra 2013 in še enkrat marca 2017 pogovarjala o šaleškem jezikoslovcu doktorju Karlu Oštirju.

O Karlu Oštirju je nekaj dejstev znanih iz leksikonov. Zanima pa me bolj vaš pogled na profesorja Oštirja. Kakšne so bile vaše osebne izkušnje z njim, mogoče kakšni posebni dogodki, doživetja, kako ste ga vi doživljali, glede na to, da ste bili v stiku z njim.

Orešnik: »Jaz sem profesorja Oštirja spoznal leta 1954, ko sem se vpisal na Filozofsko fakulteto in takrat vpisal njegovo študijsko smer, ki je bila primerjalno jezikoslovje indoevropskih jezikov. Potem sem bil štiri leta njegov študent, to se pravi do leta 1958, ko sem pri njem tudi diplomiral in se je potem on leta 1959 upokojil. Jaz sam sem se po kratkem premoru zaposlil na oddelku za germanske jezike in književnosti in tja je profesor Oštir pogosto prihajal in sva se pogosto tam pogovarjala. V nekem trenutku se je pa zgodilo, da ni več prihajal zaradi betežnosti, in od takrat do njegove smrti sem ga vsako nedeljo popoldne obiskal na njegovem domu. Ko so prišle njegove zadnje ure, sem mu tudi nekoliko pomagal pri zdravnikih.«

Kakšen je bil dr. Karel Oštir kot predavatelj?

Orešnik: »V času študija on ni imel zame nobenega predavanja, ker sem bil njegov edini študent. Pač pa sem obiskoval tiste seminarje, kot se je reklo, ki jih je profesor Oštir imel za germaniste, to se pravi za angliste in nemciste, in za slaviste. In pri teh seminarjih sem se veliko naučil, sicer pa sem se moral učiti sam. Bil sem zaposlen tudi kot demonstrator pri njem in sem preživel zato nekaj časa vsak teden v njegovi pisarni. In takrat sem se imel tudi priložnost z njim pogovarjati. Vendar on ni bil posebno zainteresiran za pogovor o strokovnih stvareh. Bolj se je zanimal za politiko in fakultetne zadeve. Podrobnosti se seveda ne spominjam.«

Do kdaj pa je profesor Oštir znanstveno delal?

Orešnik: »Profesor Oštir v tistem času ni več znanstveno delal, in to zaradi dveh težkih dogodkov, ki sta se mu zgodila.

Eden je bil, da je leta 1944, torej med vojno, na Narodno in univerzitetno knjižnico, kjer je imel svoje prostore, padlo nemško letalo in zažgalo najvišje nadstropje, kjer so bili ti prostori. Takrat je profesor Oštir izgubil vse knjige in vse svoje zapiske.

Drugi dogodek je bila smrt njegove žene. Njegova žena je bila Avstrijka, torej nemško govoreča, in po nastopu osvoboditve, kot smo takrat rekli, jo je oblast želela izgnati v Avstrijo. Ona pa je bila že takrat težko bolna, imela je raka, ampak to ni nič pomagalo. Naložili so jo z drugimi na živinski vagon in odpeljali proti Avstriji. Takrat je profesor Oštir interveniral pri svojem kolegu Francetu Kidriču, ki je bil literarni zgodovinar na filozofski fakulteti, hkrati pa tudi oče Borisa Kidriča, ki je bil takrat predsednik slovenske vlade. France Kidrič je preko Borisa Kidriča dosegel, da so v Mariboru sneli gospo z vlaka, jo poslali nazaj v Ljubljano, ampak kmalu za tem je umrla.«

Kakšen je bil njegov odnos z ženo in kako so ju sprejemali drugi?

Orešnik: »Profesor Oštir je bil na svojo ženo zelo navezan. Poznal jo je že iz časa pred 1. svetovno vojno, in čim je dobil stalno službo na Ljubljanski univerzi, to pa je bilo leta 1922, se je odpeljal ponjo na Dunaj in sta se tam poročila ter se naselila v Ljubljani. Drugih podrobnosti o njunem skupnem življenju ne vem, le to mi je profesor Oštir povedal, da je imel v začetku zaradi nje hude težave s slovensko univerzo. Takrat so namreč univerzitetni profesorji dobivali družinski dodatek, če so bili poročeni, ljubljanska univerza pa ni hotela priznati, da je poročen, ker je bil poročen samo civilno na Dunaju. Nato se je profesor Oštir pritožil na oblast v Beogradu in tam se je našel nek pameten človek, ki je odločil, da mora profesor Oštir dobiti družinski dodatek, ker da mora država podpirati družino v vseh njenih oblikah. In je potem dobil družinski dodatek.«

Kako so bila videti vajina srečanja po upokojitvi?

Orešnik: »Ko sem ga obiskoval po upokojitvi na domu, je bilo spet tako, da se nisva pogovarjala praktično nič strokovnega. Njega je pravzaprav vedno bolj zanimalo njegovo zdravje. Imel je namreč težko srčno poškodbo iz časa 1. svetovne vojne. O tem moram pa nekaj več povedati o njegovi usodi med 1. svetovno vojno.

Ob začetku 1. svetovne vojne je bil profesor Oštir v Londonu, kjer je študiral. In kot avstrijskega državljana, to se pravi kot državljana sovražne države, so ga Angleži poslali v zapor in ga potem uporabili za prisilno delo. Moral je potiskati žrmlje pri mletju kakava. In to je počel približno do leta 1916, takrat pa si ga je ogledala neka vojaška komisija, in ko so videli, kako droben je, so rekli: »O, z vami si pa avstrijska vojska ne bo mogla nič pomagati. Vi se kar vrnite v Avstrijo.« In se je vrnil v Avstrijo, kjer je bil pa vendarle takoj mobiliziran. Profesor Oštir seveda res ni bil za pravo vojaško službo, temveč je nekaj časa vrtel filmsko kamero v vojaškem kinu. Takrat so bile namreč filmske kamere še na ročni pogon, deloma pa so ga zaradi dobrega znanja številnih tujih jezikov imeli za tolmača.

Med vojno je profesor Oštir dobil težko srčno bolezen, ki se ji je takrat reklo srčna mrzlica in zaradi katere so mu prerokovali, da bo kmalu umrl. Vendar se to ni zgodilo. Oštir je potem živel do visoke starosti, njegov zdravnik pa mi je povedal, da je preživel tisto mrzlico iz nekega posebnega razloga, o čemer moram pa povedati še nadaljnjo zgodbo.«

Ta zgodba pa je?

Orešnik: »Ko je bila njegova mama z njim noseča, jo je napadel bik in zaradi tega je bil profesor Oštir rojen s sedmimi meseci starosti. Takrat seveda niso imeli kakšnih posebnih sredstev za varovanje takih dojenčkov, edino v vato so ga dali. Posledica tega je bila, da je vse življenje ostal zelo nizek človek, zdravnik mi je pa povedal, da so bili njegovi geni pre-

destinirani za visokega človeka. Zaradi tega je imel tudi srce visokega človeka in je to srce imelo razmeroma malo dela v tem nizkem telesu. In zaradi te okoliščine torej srčna mrzlica ni zmagala, ampak je profesor Oštir lahko preživel do visoke starosti, ko je tudi res umrl zaradi srčne bolezni v ljubljanski bolnišnici. V bolnici je bil kratek čas. Je pa takrat za njega skrbel sin njegovega sošolca, doktor Volavšek.«

Zasledila sem, da naj bi bil profesor Oštir nekaj časa redovnik.

Orešnik: »Ko je profesor Oštir končal gimnazijo, je bil iz tako revne družine, da ni mogel nadaljevati študija na univerzi. Zaradi tega je v Mariboru šel med jezuite in eno ali dve leti preživel med njimi, ampak seveda on v resnici ni bil za to. Imel je pogovore s svojim predstojnikom, in kot mi je povedal, sta se enkrat oba začela smejati, nakar sta se domenila, da bo profesor Oštir vendarle šel na univerzo in mu bodo jezuiti denarno pomagali. To se je tudi zgodilo.«

Kako pa je potem nadaljeval študij?

Orešnik: »Profesor Oštir je končal univerzo, potem pa nadaljeval najprej študij v Petrogradu, za kar je dobil štipendijo. In kot zanimivost mi je povedal, da ko je na Dunaju prosil za vizo za Rusijo, so mu samo pogledali lase, če ima tonzuro od jezuitov. Če bi to imel, ne bi smel iti v Rusijo, kajti jezuiti so bili v Rusiji prepovedani. No, ker te tonzure ni imel, je prišel v Petrograd in tam dobil zelo dobro štipendijo. Je rekel, da je bilo to denarno najugodnejše obdobje njegovega življenja. Vendar je bilo to časovno omejeno, domnevam, da na eno do dve leti, nato je profesor Oštir prišel na študij v London, kjer se je zadrževal predvsem v Britanskem muzeju. Živel je pa tu zelo težko; nekdo mu je dovolil, da je ponoči spal med dvojnimi vrati njegovega stanovanja. No, potem je prišla vojna in je bil, kot rečeno, poslan v zapor.«

Kakšen pa je znanstveni prispevek Karla Oštirja k jezikoslovju?

Orešnik: »Kar se tiče njegovega znanstvenega dela, je že pred 2. svetovno vojno napisal članek o tako imenovanih laringalih, ki so bili takrat izredno moderna stvar v primerjalnem jezikoslovju, in učbeniki o laringalni teoriji ga še vedno omenjajo med začetniki te teorije. Pozneje pa se je preusmeril, in sicer je začel preučevati kulturne besede mediteranskega bazena, to se pravi predvsem besede, ki so v Evropo prihajale iz severne Afrike. O tem je napisal več študij, od katerih so bile nekatere tudi mednarodno objavljene.

Edina publikacija o njem – o njegovem delu –, ki jo poznam, je monografija akademika Bojana Čopa. No, to je tanka brošura, ki je izšla na filozofski fakulteti, ne spomnim se pa, katerega leta. Tam je Bojan Čop poskusil povedati nekaj o delu profesorja Oštirja, tudi na zgledih, in mu je to lepo uspelo, kajti dostop do Oštirjevih del je bil za laika izredno težaven. Ta publikacija pa nekoliko pomaga. Poznejših publikacij o Oštirjevem delu ni bilo več.«

Kako je z raziskovalnim delom profesorja Oštirja danes?

Orešnik: »Danes prevladuje vtis, da je Oštir s svojimi glavnimi deli zašel v neko slepo ulico in da te slepe ulice nima več smisla nadaljevati. En del teh njegovih takratnih publikacij je izšel v mednarodnem tisku in takrat so Oštirju priznavali veliko erudicijo, se pravi znanje zelo velikega števila jezikov, veliko zmožnost kombinatorike, ampak njegovi smeri se ni nihče pridružil. Tako se danes o Oštirju ne govori ravno veliko. Jaz ga omenjam v svojih spominih, drugače mi pa ni znano, da bi se o njem kaj pisalo.«

Za njegovo raziskovalno delo je Franc Jakopin v članku ob Oštirjevi osemdesetletnici zapisal, da je bil s svojim raziskovanjem pred takratnim časom in da je bil začetnik na svojem področju. Za njim so prihajali novi raziskoval-

ci, njegovo delo spoznavali, se iz njega marsikaj naučili in ga tudi razširili. Takrat naj bi sam omenil, da škoda, da ni mlajši, da bi še lahko nadaljeval delo. Kako ste na to gledali vi, ali to drži?

Orešnik: »Jaz temu ne morem ničesar dodati. S temi konkretnimi stvarmi pa nisem seznanjen. Ampak seveda, kolega Jakopin je imel tudi tesne zveze s profesorjem Oštirjem. Dostikrat sta se pogovarjala, tako da je njegove informacije o profesorju Oštirju treba jemati resno.«

Zasledila sem, da je profesor Oštir izstopil iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti, pa me zanima, zakaj konkretno je izstopil iz nje? Ali je bilo za tem kakšno politično ozadje ali kakšne druge težave na akademiji?

Orešnik: »Obstajajo samo tri teorije o tem, kajti ko je predsednik akademije Josip Vidmar Oštirja ob izstopu pozval, naj pride pojasnit razloge za svoj izstop, je profesor Oštir meni, ki sem bil njegov demonstrator, narekoval pismo, da se ne bo odzval na to povabilo. Vendar domišljija je delovala ves čas od takrat in mislim, da so obstajale tri teorije.

Ena je bila, da je Oštir izstopil iz protesta, ker je postal član neki jezikoslovec, o katerem je profesor Oštir menil, da ne spada v akademijo. Ve se tudi ime tega jezikoslovca, ampak mislim, da tega nima smisla navajati. Druga teorija je bila, da je bil njegov izstop povezan s čistkami, ki so se dogajale na oddelku za slavistiko v letih šestinpetdeset in sedeminpetdeset. On pa je bil z nekaterimi, ki so jih čistke prizadele, ozko povezan, zlasti s profesorjem Slodnjakom, in ena od razlag je bila, da je izstopil zaradi tega. Anton Slodnjak je izgubil službo – na videz zato, ker je napisal v neki svoji študiji, da so Slovenci pijanci, ampak v resnici so se ga hoteli znebiti, ker je bil primerno gobčen. Takrat, že 1957. leta, se je Oštir skušal tudi upokojiti s Filozofske fakultete, vendar mu ni uspelo, ker je moral počakati, da bom jaz diplomiral.

Tretja teorija pa je, da je izstopil, ker sta postala člana akademije Tito in Kardelj. Jaz sem bil v tistem kritičnem času

demonstrator pri njem in sem zato pisal – koncipiral tisto korespondenco, ki jo je profesor Oštir v tej zvezi imel z akademijo. Prva stvar, ki se je zgodila po njegovem izstopu, je, da so mu še kar naprej pošiljali člansko nagrado, in jaz sem moral poskrbeti, da se je ta članska nagrada vrnila na akademijo. Potem je od tedanjega predsednika akademije Josipa Vidmarja dobil poziv, naj pride na akademijo in pojasni, zakaj je izstopil. Profesor Oštir na to sploh ni odgovoril, kolikor se spomnim, in sploh ni šel na akademijo ničesar pojasnjevati. Potem so mu tudi nehali pošiljati člansko nagrado.«

V vašem prispevku oziroma spominih sem zasledila, da je vladala nekakšna napetost med profesorjem Oštirjem, profesorjem Milanom Grošljem in Bojanom Čopom. Za kaj je pri tem šlo? Je bila tudi enaka stvar, čeprav je bilo to na oddelku za filologijo, ne za jezikoslovje?

Orešnik: »Ja, ta napetost je nastala, preden sem se jaz vpisal na filozofsko fakulteto, in nobeden od udeležениh mi ni nikoli pripovedoval o tem. Jaz sem bil takrat samo študent, oni so bili že zdavnaj čez to stvar. Očitno je bila osnova napetosti med profesorjem Oštirjem in profesorjem Grošljem, ne da bi bil znan razlog za to, znano pa je, da je profesor Grošelj še po Oštirjevi smrti vsako leto nesel svečko na njegov grob. In Grošljeva žena to tradicijo še danes nadaljuje, kot mi je pred kratkim pripovedovala, ko sem jo spraševal, če kaj ve. Ampak ona tudi ni nič vedela.

Kako je v to sliko prišel Bojan Čop, je tudi nejasno. Bojan Čop je bil nekoliko psihiatrično na meji in mogoče je Oštir mislil, da tak človek ni primeren, da bi lahko bil njegov naslednik. Po drugi strani pa je možno, da je pri profesorju Oštirju tudi prevladala neka ljubosumnost. On je imel očitno manjvrednostne komplekse, ker je bil tako majhen, in te možnosti ne moremo izključiti. Tako je Čop opravil svojo kariero šele po Oštirjevi upokojitvi. Ni pa Oštir po upokojitvi nikoli več posegal v to stvar. Čeprav je bila upokojitev, kolikor vem, leta '58, Oštir je pa umrl leta '73. To se pravi skoraj petnajst let bi on še lahko kaj storil, saj je redno prihajal na filozofsko fakulteto, ampak ni in tudi ni omenjal te stvari.«

Očitno je bil profesor Oštir zelo načelen človek, kolikor je razvidno iz njegovega ravnanja.

Orešnik: »On je bil v bistvu vzgojen v Avstriji in prav gotovo mu razne take stvari, ki so se dogajale takrat – recimo po 2. svetovni vojni ali pa med 2. svetovno vojno, niso bile všeč. Poznate zgodbo o Oštirjevi ženi; njega pa so verjetno puščali pri miru, ker je bil pač zabavljaški in tak človek si lahko marsikaj dovoli.

Takole, mislim da sva povzela bistvo. Najlepše se vam zahvaljujem za sodelovanje in intervju.

Orešnik: »Prosim, z veseljem. Saj je bil vendar moj profesor. Prav je, da se ga spominjamo.«